

УДК 332.14+336.14

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПАРТИСИПАТОРНОГО БЮДЖЕТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Білоус Я.Ю., Галгаш Р.А.

ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN IMPLEMENTING A PARTICIPATORY BUDGET FOR TERRITORIAL COMMUNITIES DEVELOPMENT IN THE REGIONS OF UKRAINE

Bilous Y.Y., Halhash R.

В статті подано сучасні інструменти локальної демократії, які забезпечують реалізацію її принципів. Проаналізовано міжнародний досвід запровадження партисипаторного бюджету. Окреслено особливості процесу бюджетування в різних країнах світу. Проаналізовано етапи реалізації партисипаторного бюджету в Естонії. Визначено естонський досвід, як такий, що може бути використаний для розвитку територіальних громад регіонів України.

Ключові слова: *аналіз, міжнародний досвід, партисипаторний бюджет, етапи, розвиток, територіальна громада, громадськість, органи місцевого самоврядування, регіон.*

Вступ. З підписанням та ратифікацією міжнародних нормативних документів, таких як Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права [1], Європейська Хартія місцевого самоврядування [2], з ухваленням Концепції реформування місцевого самоврядування [3,4] Україна активізувала процеси щодо участі громадян в житті держави, регулюванні питань місцевого самоврядування та наданні захисту громадянських та політичних прав. Розбудова нової моделі управління в місті, селі, селищі, громаді передбачає залучення громадськості до спільного управління та до розподілу коштів бюджету. Для цього необхідним є використання сучасних ті дієвих інструментів локальної демократії, одним з яких сьогодні є партисипаторний бюджет (Громадський бюджет, Бюджет участі). Розвиток територіальних громад значною мірою залежить від активності місцевих жителів, від їхньої освіченості та уміння використовувати свої права, від уміння і бажання брати участь в ухваленні рішень щодо розпорядження спільними коштами і ресурсами, від ініціативності щодо змін всередині громади, які

можуть бути досягнуті завдяки ефективному використанню сучасних інструментів демократії.

Аналіз досліджень і публікацій. Враховуючи той факт, що запровадження партисипаторного бюджетування в Україні має експериментальний характер і початком цього процесу визначено 2015 рік, то на сьогодні ґрунтовних досліджень з цього питання майже не існує. Водночас українські вчені зробили певні кроки в даному напрямку. Розкриттю теоретичних та історичних аспектів запровадження партисипаторного бюджетування в своїх наукових працях приділено увагу таких вчених як Ж.А. Белец [5], Н. Васильєва [6], Н. Гринчук [7], О. Кириленко, І. Чайковська [8] та ін. Проте переважна більшість праць зосереджена на дослідженні процесів та механізмів реалізації партисипаторного бюджету всередині країни. У той же час, аналізу закордонного досвіду приділено не виправдано мало уваги, оскільки використання та адаптація надбань із запровадження партисипаторного бюджету інших держав може містити вагому цінність для удосконалення процесів партисипаторного бюджету в територіальних громадах регіонів України.

Мета статті – проаналізувати міжнародний досвід щодо використання партисипаторного бюджету на предмет можливості його запровадження для розвитку територіальних громад регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Використання провідного досвіду зарубіжних країн із забезпечення регіонального розвитку дасть нам змогу швидко адаптувати та вибору шляхів організаційного та економічного забезпечення розвитку територіальних громад України, а також методів залучення громадськості до управління їхніми територіями. Основою реформування регіонального розвитку та розвитку територіальних громад регіонів України мають стати якісно нові підходи та методи

управління цим розвитком як всередині громад, так і на рівні регіонів. Водночас, управління розвитком територіальних громад має відбуватись на засадах імплементації та використання сучасних інноваційних інструментів та принципів представницької демократії, яка у свою чергу ґрунтується на поточній взаємодії між урядовцями і громадянами. Органи урядування у практичному плані взаємодіють з громадянами через інформування, консультування та активну участь. Для забезпечення представницької демократії на локальному рівні застосовуються такі інструменти залучення громадськості:

1) Звернення громадян – найпростіший та найпопулярніший спосіб спілкування громадян з представниками влади. За допомогою цього механізму громадяни мають можливість (принаймні теоретично) певною мірою впливати на діяльність органів публічної влади, відстоювати свої права та законні інтереси. Діяльність даного інструменту регламентується Законом України "Про звернення громадян" [9].

2) Місцеві референдуми. Згідно зі статтею 7 ЗУ "Про місцеве самоврядування в Україні" місцеві референдуми є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення [10].

3) Громадська експертиза – оцінка діяльності органів місцевої виконавчої влади, а також ефективності прийняття та виконання ними рішень з метою підготовки пропозицій щодо вирішення суспільно важливих проблем. Методологія проведення громадської експертизи визначена відповідною Постановою КМУ [11].

4) Консультації з громадськістю. Є одним із найбільш поширених інструментів місцевої демократії, оскільки дозволяють побудувати різнобічний і продуктивний діалог між владою та громадою безпосередньо. Це сприяє підвищенню довіри населення не лише до конкретних рішень, а й до органів влади в цілому. Докладно про застосування цього інструменту викладено у відповідній Постанові КМУ [12].

5) Створення громадських рад, які є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, який утворено для сприяння участі громади у формуванні і реалізації державної політики. Громадські ради утворюються на виконання ПКМУ № 996 [12].

6) Громадський бюджет – процес ухвалення рішень, мета якого полягає у залученні жителів до спільного управління територіальною одиницею проживання громади та до розподілу коштів визначеної частки міського бюджету. Виконується згідно з Положенням про громадський бюджет, яке приймає орган місцевого самоврядування (ОМС), на території якого здійснюється реалізація громадського бюджету.

7) Місцеві ініціативи – це можливість бути почутими, можливість донести проблему до

депутатів місцевих рад та показати громаді, яку позицію займає місцева влада щодо порушеної проблеми. Закон не регулює процедури подання місцевої ініціативи, тому це питання може бути врегульовано у конкретному населеному пункті Статутом територіальної громади, або рішенням місцевої ради про затвердження Порядку чи Положення про реалізацію права на місцеві ініціативи.

8) Загальні збори населення – це зібрання усіх чи частини мешканців села (сіл), селища, міста для розв'язання проблем місцевого значення; вони є формою безпосередньої участі громадян у вирішенні питань локального рівня. Про загальні збори йдеться у статті 8 ЗУ [10].

9) Органи самоорганізації населення (ОСН) – це реалізоване громадою у визначених законом формах право самостійно та під власну відповідальність реалізації своїх інтересів у питаннях локального значення безпосередньо або через створені органи територіального самоврядування. ОСН – це представницькі органи, створюються мешканцями, які у свою чергу на законних підставах проживають на території даного села, селища, міста або їхньої частин, для вирішення завдань, які передбачені законодавством. Порядок обрання до ОСН визначено у [13].

Для розвитку територіальних громад в регіонах України необхідно розкрити потенціал їх мешканців, навчити громадян аналізувати своє оточення, використовувати свої права на участь у розвитку своєї громади, право розпоряджатися спільними коштами, розвинути у мешканців громади уміння ухвалювати ефективні рішення. Саме таким розвитковим інструментом виступає Громадський бюджет.

Головною ідеєю Громадського бюджету є реалізація процесу взаємодії міської влади, її виконавчих органів з місцевою громадськістю, який направлений перш за все на залучення жителів громади до участі у процесі бюджетування шляхом ухвалення рішень щодо розподілу певної частини коштів місцевого бюджету за допомогою подання проектних пропозицій та проведення громадського голосування за ці проекти, а також забезпечення прозорості діяльності та відкритості ОМС та їхніх виконавчих органів.

Партисипаторний бюджет (Бюджет участі чи Громадський бюджет) – демократичний процес дискусії та ухвалення рішень, в якому кожен мешканець населеного пункту має змогу впливати на що витратити муніципальний бюджет. В Україні почав набирати обертів із реформою Децентралізації [14].

Повний процес творення партисипаторного бюджету вперше відбувся у м. Порту-Алегрі (Бразилія) у 1989 році. Першопричиною цьому було те, що до влади прийшла Робітнича партія. Одночасно з їхнім приходом до влади впроваджується перший в світі партисипаторний

бюджет. Первинною формою участі громадян були зібрання на рівні мікрорайонів, де люди збиралися для обговорення проблем, які їх турбують. Контроль за процесом реалізації потреб належав ініціативній групі, яку обирали громадяни. На той момент партисипаторний бюджет розглядався не в якості способу активізації громад, а в якості комплексної програми, що передбачала певний спосіб управління містом. Для самого голосування дотримувались доволі складні математичні формули, суть яких полягала в тому, що активні мікрорайони (хоча і з меншою кількістю мешканців) – мали змогу отримати більше коштів, ніж великі та пасивні. Ця ідея співпадає з двома концепціями – лібералізації (обговорення) та прямої демократії. В основі даного процесу лежить розподіл певної, визначеної частки коштів міського бюджету за безпосередньої участі мешканців районів, у відповідності до їхніх потреб. Голос мешканців враховується завжди і є обов'язковим до виконання. Другий елемент – це циклічність характеру бюджету участі, тобто проекти розраховано на впровадження протягом одного циклу – одного року, потім процедура повторюється наступного року. Такий вид бюджету участі може бути запроваджуватись на будь-якому рівні, у будь-якій установі – у місті, мікрорайоні, школі та ін. Результатом такого підходу стало те, що мешканці самі направляли кошти з міського бюджету на найбільш значущі та актуальні проблеми, при цьому закриваючи «чорні плями», які не бачила або не помічала міська влада [15].

У випадку з Бразилією можна констатувати, що партисипаторний бюджет виник більше як виклик на бездіяльність органів місцевого самоврядування, був спробою вирішення накопичених проблем, пов'язаних з некваліфікованим управлінням міста та недовірою з боку суспільства.

Необхідно підкреслити, що більшість країн світу, незалежно від їхніх політичних систем, історії, географічного розташування, культурних традицій і рівня економічного розвитку, сьогодні експериментують з формами місцевого і регіонального управління. Цю тезу яскраво підтверджує один показник: починаючи з середини 90-х рр. близько 80% усіх країн світу впровадили окремі форми децентралізації [16].

У контексті реалізації партисипаторного бюджету, як інструменту локальної демократії в Україні, корисним може стати залучення міжнародного досвіду. Сьогодні важко сказати точно, яка кількість міст користується цією практикою, але за попередніми оцінками, ця цифра сягає понад 1,5 тис. міст світу.

У Парижі (Франція) партисипаторний бюджет складає 5% міського бюджету, це дорівнює близько 100 млн. євро. Використовується як в письмово, так і електронна форма голосування. В Нью-Йорку (США) в 2015 р. бюджет участі становив 0,06% від загального бюджету міста, це дорівнювало 31 млн. дол. США. В Нью-Йорку процедура голосування

має свої особливості – голосування здійснюється тільки в друкованому вигляді. Виборність делегатів лежить в основі цього процесу, вони представляють проекти. Також має місце публічне обговорення, та, крім того, в кожному районі голосування проводиться окремо [17].

В Кьольні (Німеччина) бюджет участі запроваджується з 2007 року. В перший рік роботи, в реалізації цього процесу взяли участь близько 11 тис. жителів та було відібрано 300 проектів-переможців у результаті он-лайн голосування, у свою чергу Міська Рада мала остаточне рішення щодо їхньої реалізації. Члени громади, що не мають доступу до інтернету, мають змогу подати проекти письмово. На другий рік реалізації бюджет участі склав 311 млн з 4 млрд євро загального бюджету [17].

Сусідня Польща має більший досвід (це понад 18 років) у децентралізації, ніж Україна, яка тільки зараз почала децентралізаційне реформування країни. Сьогодні Польщу ставлять у приклад для України через ментальну схожість та подібність процесів у сфері проведення змін у адміністративно-територіальному устрої. Польський досвід свідчить про те, що процес реформування є доволі болючим, але його проведення не змусить довго чекати на позитивні результати. Саме тому для нас важило максимально ефективно скористатись цим досвідом.

Польща не має закону про принципи партисипаторного бюджету, тому кожне місто, район або громада ухвалюють рішення про запровадження партисипаторного бюджету у відповідності до власних моделей. Розглядаючи досвід цієї країни, необхідно відмітити, що місцева влада самостійно виявляє потреби свого населеного пункту та вирішує яким чином витратити громадські кошти. Ефективним інструментом у цьому зв'язку є розробка різноцільових проектів, до втілення яких можуть бути залучені й самі жителі населеного пункту. Це теж дає людям можливість об'єднуватися навколо ідей і проектів. У м. Варшава передбачається можливість поєднання декількох проектів у тому випадку, коли вони стосуються одного об'єкта, через це жителі навчилися між собою співпрацювати [15].

На першому етапі громада складає свої проекти, а потім уряд міста визначає, чи можна їх реалізувати. Слід зауважити, що у Варшаві весь партисипаторний бюджет поділено між мікрорайонами, а також у Польщі немає зосередження на тематичному поділі проектів партисипаторних бюджетів. За великим рахунком, основний поділ проектів – це загальноміські, районні, мікс. У м. Варшава проекти перевіряються працівниками міської ради, що відповідають за цей напрям. Водночас, є певні критерії аналізу проектів, що подаються на реалізацію за рахунок міського бюджету: завдання, що містяться у цих проектах, мають належати до компетенції міста; мають реалізуватись протягом року; повинні відповідати

бюджету в межах зазначеної суми; повинні мати загальнодоступний характер; повинні реалізовуватись на ділянці, яка належить до власності міста. Якщо проект подається для реалізації на приватній території – то обов'язково має бути дозвіл цих приватних осіб, також цей проект має відповідати всім місцевим програмам і стратегіям. Якщо є необхідність внести зміни у проект то організатори контактують з автором проекту. При цьому, не залучаються додаткові експерти, якщо виникають сумніви – то проводиться повторна перевірка. Крім цього, існує процедура – можна подати апеляцію, тобто оскаржити результати перевірки. Також є формальна оцінка з юридичної точки зору, при якій працівники відповідних департаментів лише оцінюють, можливість реалізації проектів, а не висловлюють власної думки стосовно доцільності реалізації проектів. Остаточне рішення належить місцевій громаді [15].

У польської моделі партисипаторного бюджету існує багато раціональних положень, однак на відміну від бразильської, вона не сприяє широкому обговоренню проектів та не мотивує до дискусії.

Ще одним показовим та успішним прикладом впровадження партисипаторного бюджету, який відповідає сучасним процесам запровадження механізмів громадського бюджетування в Україні, є приклад Естонії. У лютому 2013 року у м. Тарту було створено спеціальну робочу групу, яку очолили експерти Академія електронного урядування (eGA), а також мер міста, його заступники та представники усіх фракцій міської ради. До травня 2013 року робоча група розробила відповідну модель та сценарій впровадження бюджетного фінансування в Тарту [18].

Тарту було першим пілотним містом в Естонії, яке відкрило свій бюджет для управління ним

громадянами. Бюджет участі реалізовувався відповідно до сценарію, розробленого eGA. Мешканці Тарту вирішували, як їхнє місто має витратити 140 000 євро, що складає близько 1% інвестиційного бюджету на наступний рік.

За п'ять років процес впровадження бюджету участі потерпів змін, і сьогодні на офіційному веб-сайті міста Тарту [19] можна ознайомитись з удосконаленим та значною мірою розширеним алгоритмом реалізації міського бюджету. Загальна сума бюджету тепер складає 200 000 євро. Для участі у процесі бюджетування, ідеї мають призвести до створення нового інвестиційного об'єкта в місті. Максимальна вартість такого об'єкта складає 100 000 євро. Тому для реалізації бюджету участі у місті Тарту беруться принаймні дві головні ідеї, які формувались на основі застосування відповідних процедур: збір ідей, технічна підготовка, обговорення, представлення ідей, громадське голосування, реалізація ідей.

Збір ідей відбувається протягом трьох тижнів та базується на таких правилах: ідеї можуть подаватися усіма - як особами, так і організаціями; Ідеї можна подати в VOLIS, поштою / електронною поштою до місцевої Ради міста Тарту. Прізвища людей та організацій, що подають ідеї оприлюднюються на веб-сайті міста Тарту.

Наступним етапом – це *Технічна підготовка*, яка відбувається протягом одного місяця. На стадії технічної підготовки ідеї розділяються на групи за тематиками, та розглядаються за фінансовими, часовими та технічними параметрами. Неможливі ідеї вилучаються з VOLIS. Обов'язковою умовою є прозорість усього процесу. На цьому етапі важлива комунікація і зворотний зв'язок з людьми, які представили свій проект.

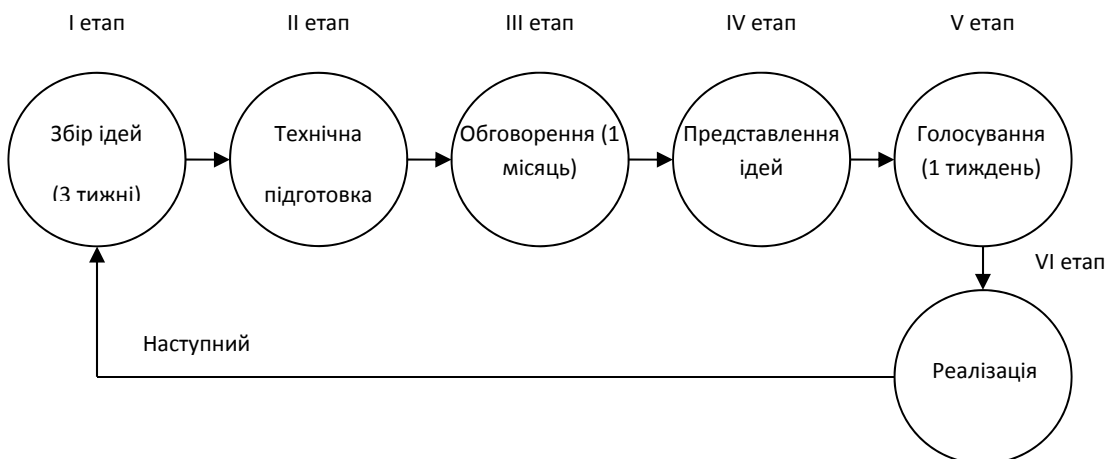

Рис. Етапи реалізації партисипаторного бюджету в Естонії (м. Тарту)¹

¹ Складено за [19].

Одним з найважливіших етапів партисипаторного бюджету в Естонії є *Обговорення*, яке відбувається протягом місяця. Мета цього етапу - суттєве обговорення ідей та їх наслідків, об'єднання та внесення змін, відбір для публічного голосування.

Всі ідеї, що відбираються на попередньому етапі, розміщуються на домашній сторінці веб-сайту міста для коментарів мешканців. Таким чином, авторам проектів пропонуються пропозиції щодо вдосконалення їхніх ідей, та у разі доцільності щодо об'єднання кількох подібних ідей.

Для кожної групи ідей збирається експертна група, до складу якої входять і автори ідей (один обраний групою представник), експерти відповідної групи з місцевої Ради міста, а також фахівці даної галузі з інших країн. Кожна тематична група обговорює свої ідеї та оцінює їх на основі раніше затверджених критеріїв та визначає, які ідеї з цієї групи буде представлено на загальне голосування. У результаті, на громадське голосування потрапляє до 25 ідей, оскільки вважається, що така кількість є оптимальною для громадянина, для того, щоб вивчити їх і зробити свій вибір.

Представлення ідей відбувається протягом чотирьох місяців. Міська влада представляє всі вибрані ідеї на рівних умовах на головну сторінку веб-сайту міста, у громадському міському просторі, через соціальні мережі тощо. У свою чергу, заявники звертаються за підтримкою своїх ідей. Під час представлення ідей автори застосовують принципи чесної демократії і рівності, а також на цьому етапі для авторів організуються курси з маркетингу, що значно підвищує їхню обізнаність щодо шляхів залучення підтримки громадян міста.

Громадське голосування проходить лише один тиждень. Кожна особа віком, щонайменше 16 років (яка, згідно з Естонським реєстром населення, є резидентом Тарту на день оголошення громадського голосу), може брати участь у голосуванні. Кожна людина, яка бере участь у голосуванні, може голосувати не більше ніж за три ідеї. Проголосувати можна в електронному вигляді або особисто, використовуючи ідентифікаційну картку чи мобільний ідентифікатор, або за допомогою працівників Інформаційного центру міста Тарту. Для голосування використовується все та ж інформаційна система VOLIS.

Реалізуються принаймні дві ідеї, які отримали найбільшу кількість голосів. Якщо вартість двох найпопулярніших ідей становитиме менше 100000 євро, то також буде реалізована наступна найкраща ідея, яку можна досягти за допомогою інших коштів. Інвестиційний об'єкт, який був обраний шляхом громадського голосування реалізовується міською владою.

Як бачимо, естонський досвід містить в собі сучасний і виважений підхід до реалізації процесу громадського бюджетування. Досвід Естонії відрізняється різноманітністю щодо змісту цього

процесу, організації взаємодії між інституціями, етапів реалізації. Аналіз цих етапів показав, що він результативний, найбільш ефективний враховуючи те що досвід Естонії є найсучаснішим, оскільки використовувався найкращий досвід інших країн. Тому можна казати про те, що досвід Естонії – це досвід який вже врахував всі попередні досягнення інших країн. Можна вважати що цей досвід є для нас базовим, показовим, на основі якого ми можемо покращувати свій.

Але все ж таки для застосування цього досвіду в Україні дослідження потребує більш глибокого аналізу етапів реалізації партисипаторного бюджету, та адаптації його до сучасної української дійсності.

На нашу думку реалізація партисипаторного бюджету в територіальних громадах регіонів України має значні переваги у порівнянні з несистематизованими та слабоструктурованими, здебільшого хаотичними процесами місцевого бюджетування в регіонах України.

Висновки. Управління розвитком територіальних громад має відбуватись на засадах імплементації та використання сучасних інноваційних інструментів та принципів представницької демократії. Нами проаналізовано досвід запровадження партисипаторного бюджету в країнах світу - Бразилії, Франції, Естонії тощо. Враховуючи викладений вище аналіз зарубіжного досвіду, на нашу думку доцільним є дотримання естонської моделі для здійснення партисипаторного бюджету в Україні. Але запровадження такого бюджету участі в чистому вигляді не є можливим оскільки українське громадянське суспільство ще перебуває у процесі становлення, водночас органи місцевого самоврядування знаходяться під впливом процесів децентралізації, яка ще не добігла свого логічного завершення, що у свою чергу викликає постійні трансформації на місцевому рівні, які і визначають певні особливості запровадження партисипаторного бюджету в регіонах України, що стосуються освіти, консультацій, прозорості та моніторингу процесу. Для ефективного організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад України нами запропоновано використовувати найкращі та найдоцільніші положення світового досвіду щодо реалізації етапів запровадження партисипаторного бюджету.

Л і т е р а т у р а

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс] / Указ Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73). — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України" від 03.04.2015 № 24. ; переклад з англ. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
3. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та

- територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 червня 2014 року №591-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80>.
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2014 року №333-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
 5. Белец Ж.А. Партиципаторне бюджетування як інноваційний демократичний інструмент участі громадян в управлінні справами територіальних громад / Ж.А. Белец // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. — 2016. — № 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_21.
 6. Васильєва Н. В. Залучення громадськості в українських містах (на прикладі бюджету участі) / Н. В. Васильєва // Публ. урядування. — 2016. — № 4 (5). — С. 123–131.
 7. Гринчук Н. Бюджетний процес на місцевому рівні в Україні: правове регулювання, повноваження місцевої влади, участь громадськості / Н. Гринчук. — РАУСІ, 2015. — 45 с.
 8. Кириленко О. Перспективи запровадження бюджету участі в Україні на основі зарубіжного досвіду / О. Кириленко, І. Чайковська // Вісн. ТНЕУ. — 2015. — № 2. — С. 86–100.
 9. Закон України «Про звернення громадян» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.
 10. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
 11. Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку сприяння проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади" №976 від 5 листопада 2008 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF>.
 12. Постанова Кабінету Міністрів України "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики" №996 від 3 листопада 2010 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>.
 13. Закон України "Про органи самоорганізації населення" Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 48 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.
 14. Вільна енциклопедія Вікіпедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Партиципаторний_бюджет.
 15. Бюджет участі: історія і польський досвід [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.urbanua.org/dosvid/zakordonnipryklady/141?fbclid=IwAR1XyvGQMCxzhFdTCKLo3TYWJC9zyGUMmcmv3L2TnHxt4gZphJ3cFhAXNQV4>.
 16. Клімовський Д. Партиципаторний Бюджет [Електронний ресурс] / Д. Клімовський, Н. Гринчук // Розбудова спроможності НАДУ для відкритого місцевого самоврядування ; NISPAsee. — 37 с. — Режим доступу: http://www.nispa.org/files/publications/training/Participatory_budgetingUA.pdf.
 17. Бюджет участі в містах України: регіональний розріз [Електронний ресурс] // Одеська обласна організація ВГО «Комітет виборців України». — Режим доступу: <https://gurt.org.ua/articles/42964/>.
 18. Совместное бюджетирование города Тарту [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Академії електронного урядування (eGA). — Режим доступу: https://www.ega.ee/project/participatory-budgeting-in-tartu-city/?fbclid=IwAR0irzEIHZ0xYeVhtPWWo4oxDZSwPP_UhbuI5C4lfnDWziJhE6UOxJwE5JM.
 19. Народный бюджет в Тарту [Електронний ресурс] // Офіційний сайт міста Тарту. — Режим доступу: https://tartu.ee/en/participative-budgeting?fbclid=IwAR3iNePSaND-hDWyJ66OhCJV_Nxph853K-pdLMJ59VQr0PPKUjgaOT5A6h0.

References

1. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava [Elektronnyi resurs] / Ukaz Prezydii Verkhovnoi Rady Ukrainkoi RSR N 2148-VIII (2148-08) vid 19.10.73). — Rezhym dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
2. Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia m. Strasburh, 15 zhovtnia 1985 roku [Elektronnyi resurs] // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy" vid 03.04.2015 # 24. ; pereklad z anh. — Rezhym dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
3. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo realizatsii Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 chervnia 2014 roku #591-r [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80>.
4. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01 kvitnia 2014 roku #333-r [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
5. Belets Zh.A. Partytsypatorne biudzhetuвання yak innovatsiinyi demokratychnyi instrument uchasti hromadian v upravlinni spravamy terytorialnykh hromad / Zh.A. Belets // Teoriia ta praktyka derzhavnogo upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia. — 2016. — # 1 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_21.
6. Vasyliieva N. V. Zaluchennia hromadskosti v ukrainskykh mistakh (na prykladi biudzhetu uchasti) / N. V. Vasyliieva // Publ. uriaduvannia. — 2016. — # 4 (5). — S. 123–131.
7. Hrynychuk N. Biudzhetyni protses na mistsevomu rivni v Ukraini: pravove rehuliuвання, povnovazhennia mistsevoi vlady, uchast hromadskosti / N. Hrynychuk. — РАУСІ, 2015. — 45 с.
8. Kyrylenko O. Perspektyvy zaprovadzhennia biudzhetu uchasti v Ukraini na osnovi zarubizhnogo dosvidu / O. Kyrylenko, I. Chaikovska // Visn. TNEU. — 2015. — # 2. — S. 86–100.
9. Zakon Ukrainy «Pro zvernennia hromadian» [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.
10. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini [Elektronnyi resurs] : Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 # 280/97-VR. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
11. Postanovoioi Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennia Poriadku spriannia provedennia

- hromadskoi ekspertyzy diialnosti orhaniv vykonavchoi vlady" #976 vid 5 lystopada 2008 roku [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF>.
12. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zabezpechennia uchasti hromadskosti u formuvanni ta realizatsii derzhavnoi polityky" #996 vid 3 lystopada 2010 roku [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>.
 13. Zakon Ukrainy "Pro orhany samoorhanizatsii naselennia" Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2001, N 48 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.
 14. Vilna entsyklopediia Vikipediia [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/Partytsypatoryni_biudzhety.
 15. Biudzhety uchasti: istoriia i polskyi dosvid [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.urbanua.org/dosvid/zakordoni-prykłady/141?fbclid=IwAR1XyvGQMCxzhFdTckLo3TYWJC9zyGUMmcm3L2THxt4gZphJ3cFhAXNQV4>.
 16. Klimovskiy D. Partytsypatoryni Biudzhety [Elektronnyi resurs] / D. Klimovskiy, N. Hrynychuk // Rozbudova spromozhnosti NADU dlia vidkrytoho mistsevoho samovriaduvannia ; NISPAcee. — 37 s. — Rezhym dostupu: http://www.nispa.org/files/publications/training/Participatory_budgetingUA.pdf.
 17. Biudzhety uchasti v mistakh Ukrainy: rehionalnyi rozriz [Elektronnyi resurs] // Odeska oblasna orhanizatsiia VHO «Komitet vybortsiv Ukrainy». — Rezhym dostupu: <https://gurt.org.ua/articles/42964/>.
 18. Sovmestnoe biudzhetyrovanye horoda Tartu [Elektronnyi resurs] // Ofitsiinyi sait Akademii elektronnoho uriaduvannia (eGA). — Rezhym dostupu: https://www.ega.ee/project/participatory-budgeting-in-tartu-city/?fbclid=IwAR0irzEIHZ0xYeVhtPWWo4oxDZSwPP_UhbuISC4lfnDWziJhE6UOxJwE5JM.
 19. Narodnyi biudzhety v Tartu [Elektronnyi resurs] // Ofitsiinyi sait mista Tartu. — Rezhym dostupu: https://tartu.ee/en/participative-budgeting?fbclid=IwAR3iNePSaND-hDWyJ66OhCJV_Nxph853K-pdLMJ59VQr0PPKUjgaOT5A6h0.

Белоус Я.Ю., Галгаш Р.А. Анализ международного опыта внедрения партисипаторного бюджета для развития территориальных общин регионов Украины.

В статье представлены современные инструменты локальной демократии, которые обеспечивают реализацию ее принципов. Проанализирован международный опыт внедрения партисипаторного бюджета. Определены особенности процесса бюджетирования в разных странах мира. Проанализированы этапы реализации партисипаторного бюджета в Эстонии. Эстонский опыт определен как такой, что может быть использован для развития территориальных общин регионов Украины.

Ключевые слова: анализ, международный опыт, партисипаторный бюджет, этапы, развитие, территориальная община, общественность, органы местного самоуправления, регион.

Bilous Y., Halhash R. Analysis of international experience in implementing a participatory budget for territorial communities development in the regions of Ukraine.

The article presents modern tools of local democracy, which ensure the implementation of its principles. The international experience of introducing the participatory budget has been analyzed. The features of the budgeting process in different countries of the world has been outlined. The stages of implementation of the participatory budget in Estonia has been analyzed. The Estonian experience as one that can be used for territorial communities' development in the regions of Ukraine is defined.

Key words: analysis, international experience, participatory budget, stages, development, territorial community, public, local governments, region.

Білоус Яна Юріївна – аспірантка Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ, yana_bilous@i.ua

Галгаш Р. А. – директор Навчально-наукового інституту економіки і управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, д.е.н., доц.

Рецензент: д.е.н., проф. **Заблодська І.В.**